

RIKSANTIKVAREN
Postboks 1483 Vika
0116 OSLO

Dato: 25.02.2021
Vår ref: 20/29629-6
Deres ref: 20/09977-1
Saksbeh.: Frank Allan Juhl

Høring av Riksantikvarens forslag til revisjon av NB!- registerets kulturmiljøer i Agder fylkeskommune

Det vises til brev fra Riksantikvaren datert 03.12.2020, om revisjon av NB!-registeret i Agder.

Agder fylkeskommune er positive til den nye strukturen og metodiske tilnærming til feltet, listet opp under «Faglige råd for forvaltningen». Inndelingen i de forskjellige nivåene: Landskaps-, kulturmiljø-, objekt- og elementnivå er bevisstgjørende og en strategisk måte å tenke på. Dette vil være et nyttig hjelpemiddel både for kommunene og fylkeskommunen i den framtidige forvaltningen av områdene.

Vi mener også det er et positivt at viktige enkeltelementer som eks. kirker, som er av sentral betydning for oppfattelsen av stedets karakter, nå omtales spesifikt. Dette vil bidra til å styrke ivaretagelsen av disse elementene i byene.

Merknader til «faglige råd for forvaltningen»

- Det kan se ut som om man har glemt å ta med noen kulepunkter i de faglige råd på enkelte av NB!-områdene. Eksempelvis er det på objektnivå på Farsund utelatt: «Ved brann eller annen uopprettelig skade bør bygninger gjenoppbygges som rekonstruksjon på dokumentert grunnlag.» Slike utelatelser finnes der flere av under de enkelte nivå-beskrivelser.
- Randsonene er av stor betydning for opplevelsen av NB! -områdene. Under kulturmiljø har RA et enkelt punkt om tiltak i tilstøtende randområder. Fylkeskommunen savner imidlertid mere konkrete retningslinjer for å unngå landskapsinngrep og få til god landskapstilpasning innenfor NB! – områdenes randsoner.
- For flere av NB! områdene på Agder er det innført en retningslinje om at trehus ikke skal rives. Områdene kjennetegnes riktignok av trehusmiljøer, men vi vil påpeke at det innenfor disse også finnes verdifulle mur- og betongbygninger. Retningslinjene bør gjenspeile dette og det bør etter vår mening vurderes et eget punkt som omfatter mur og betong bygninger at disse ikke bør rives.
- Avklaring av sjøarealet som ligger i randsonen og/eller omfattes av NB! – områdene er forvirrende/uklar. En klarere og mere forståelig avgrensing av sjøarealer bør Ra vurdere

for alle havneområdene. Vi vil også anbefale at det tilføres en retningslinje for flytebrygge i havnebassengene. Flytebrygger er i mange tilfeller uheldig plassert, slik at de forstyrrer opplevelsen av NB!- områdene.

- Det bør vurderes om forholdet til klimaforandringene og dets betydning for fremtiden for NB! – områdene bør implementeres i retningslinjene. Selv om det ikke er noen enkel/entydig måte å håndtere dette på, bør det vises til problematikken. Et eksempel er heving av bebyggelse som følge av flom/økt vannstand.

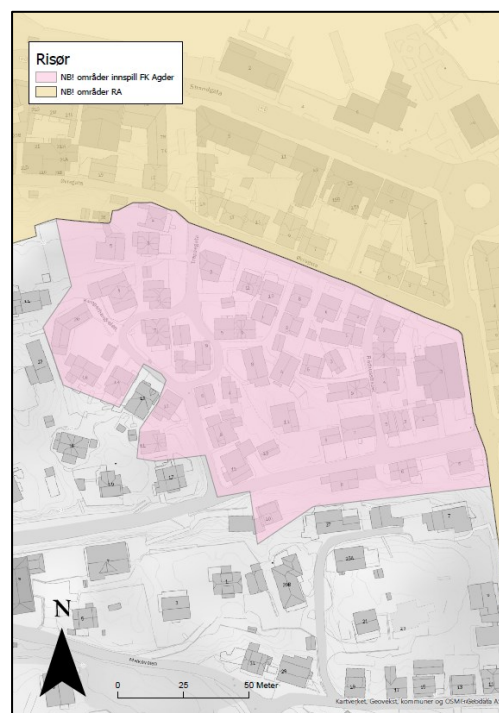
Videre følger fylkeskommunes innspill og kommentarer til Riksantikvarens forslag som er på høring. Fylkeskommunen har for enkelte av byene ytterligere forslag til utvidelse av NB!- områdene. Til hver by har vi satt inn et kartutsnitt som viser vårt forslag til utvidelse, kartene ligger også ved som egne pdf'er og kartfiler kan ettersendes ved behov.

Risør

Justering av grense – beskrivelse.

Fylkeskommunen foreslår at området Kamperhaug skal inngå i registeret og området avgrenses av Øvregate, Rådhusgata, Hasdalsgate og Trappegata. Ny grense bør trekkes slik at også bebyggelsen på sørsida av Hasdalsgate og på vestsida av omfattes av registeret.

Begrunnelse: I Riksantikvarens omtale av Risør er Kamperhaug spesielt omtalt. Riksantikvaren fremhever i sin omtale den selvgrodde strukturen og at området ikke ble berørt av den store bybrannen i 1861. Både gateløp og husenes plassering i landskapet representerer en kontrast til den planlagte bystrukturen som ellers preger Risør sentrum. Utvidelsen sikrer at byens gamle rådhus, blir innlemmet i registeret. Utvidelsen betyr også at et intimt bygningsmiljø med stor opplevelsesverdi og med stort innslag av hus oppført før 1850, blir definert som en del av den historiske trehusbyen Risør.

Tvedestrand

Forslag til rettelser

Beskrivelsen «...gjennom stedets organiske bymønster som kan føres tilbake til middelalderen» gir inntrykk av at Tvedestrand eksisterte allerede i middelalderen. Imidlertid finnes det så langt ingen arkeologiske bevis for dette.

Justering av grense – beskrivelse.

Fylkeskommunen foreslår at deler av Øvre bydel tas inn i NBI-registeret. Området utvides slik at den gamle middelskolen, de SEFRAK-registrerte bygningen i krysset Måneveien/Bakkevei og eiendommen Måneveien 10 inngår i registeret.

Begrunnelse

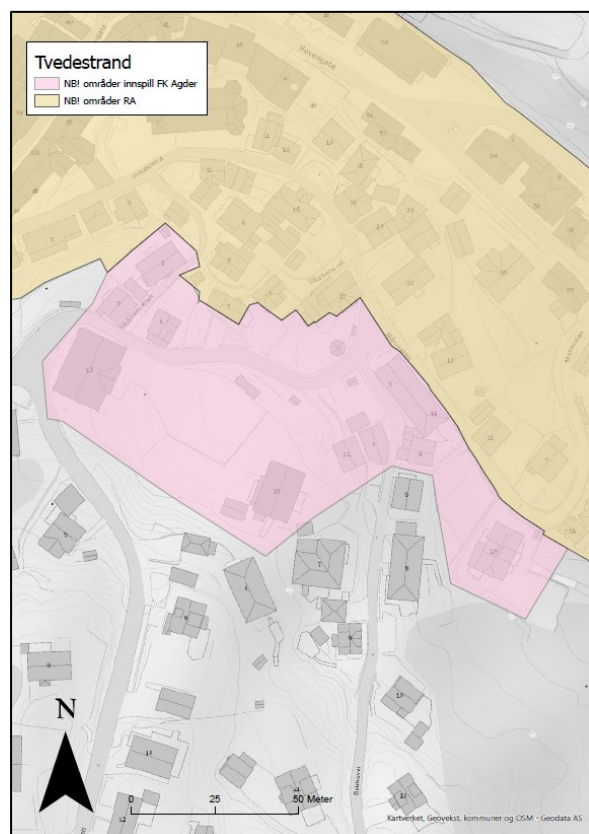
Den gamle middelskolen har en iøynefallende plassering sett fra Tjenneområdet og fra hovedinnfartsveien inn til byen. Byggets størrelse, arkitektur og beliggenhet gjør at bygget oppleves som et markert og stedspregende landemerke. Den foreslåtte grensejusteringen innebærer også at verdifull trehusbebyggelse med høy alder blir innlemmet i registeret. Samtlige hus er oppført før 1850. Eiendommen Måneveien 10 består av et staselig midtgangshus og et terrassert og godt bevart hageanlegg med stort innslag av natursteinsmurer. Både hus og hage er godt synlig fra havneområdet og innseilinga til Tvedestrand.

Justering av grense – beskrivelse

Fylkeskommunen foreslår at deler av den Nedre bydel tas med. Havneområdet utvides mot sør slik at området Bakkeskåt inngår i registeret.

Begrunnelse

Bakkeskåt var tidligere et verftsområde med stort innslag av sjøboder og ulike anlegg i tilknytning til skipsbygging. Da denne virksomheten gradvis ble nedlagt ble området i større grad bebyggt med bolighus. Flere av husene er oppført før 1850. Den selvgrodde gate- og bebyggelsesstrukturen i et kupert og delvis bratt terreng har stor kulturhistorisk verdi. Områdets kvaliteter bidrar til å styrke opplevelsen av et historisk viktig by- og havneområde når en ankommer sjøveien.

Arendal

Justering av grense – beskrivelse.

Fylkeskommunen foreslår at det foretas en betydelig utvidelse av den delen av området som av Riksantikvaren er omtalt som Pollen. Ny avgrensning bør følge Peder Thomassonsgate, Malmbygga, Vestregate nordover til Blødekjær, Østregate mot sentrum, Hylleveien og Bendiksklev tilbake til Torvet. Det bør i tillegg vurderes å innlemme Luellsklev ned til rundkjøringa i registeret.

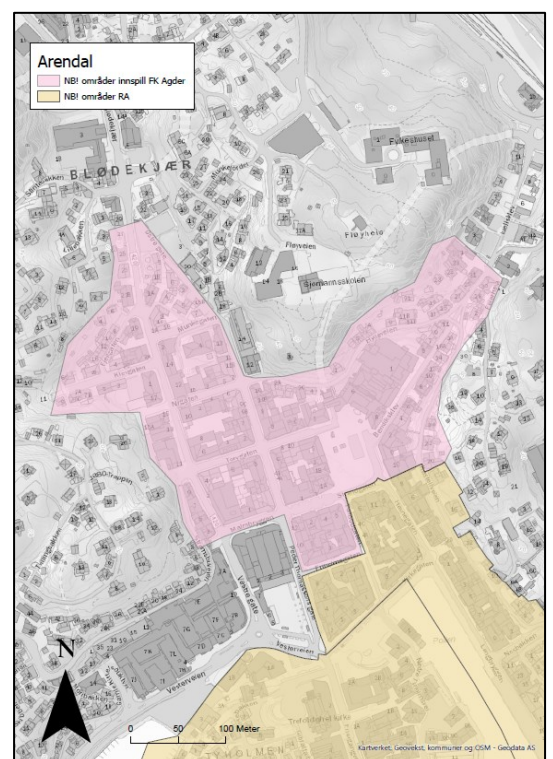
Begrunnelse.

Riksantikvaren har i sin omtale av Arendal gitt en god begrunnelse for hvorfor Arendal sentrum har historisk verdi av nasjonal betydning. Vi vil samtidig påpeke at den geografiske avgrensningen dekker et for lite område i forhold til de verdiene som NB! registeret skal ivareta.

Etter de to bybrannene på 1800-tallet, og i særdeleshet den siste store brannen i 1868, var det aller meste av sentrum ødelagt. Arendal var på den tiden en betydelig sjøfartsby. Konjunktorene var gode, og byen ble relativt raskt gjenoppført. Kanalene ble fylt igjen og bybildet ble endret fra en ikke planlagt struktur til en nøye planlagt kvartalsstruktur med stort innslag av murhus.

Det vurderes som riktig at den gjenoppførte kvartalsstrukturen i sin helhet inngår i registeret, herunder Torvet. Helt nord i det foreslåtte område, der Vestregate og Østregate møtes, ligger et bygningsmiljø som ikke ble ødelagt av brannen i 1868. De fleste husene kan tidfestes til før 1850. Den selvgrodde gatestrukturen med bl.a. Grensen, som er den opprinnelige innfartsveien til byen når en kom nordfra, er fortsatt intakt. Etter vår vurdering gir dette grunnlag for å foreslå at området innlemmes i registeret.

Den selvgrodde strukturen med gateløp og bebyggelse fra før brannen i 1868 preger også Hylleveien, Luellsklev og til dels Bendiksklev. Luellsklev og Bendiksklev var tidligere hovedinnfartsveien til byen når en kom østfra. Godt bevarte trehus med til dels høy alder, samt et veihistorisk interessant og finurlig anlagt to-plans kryss, har stor opplevelsesverdi. Dette gir grunnlag for å foreslå at registeret også bør omfatte disse gateløpene.

Grimstad:

Forslag til rettelser

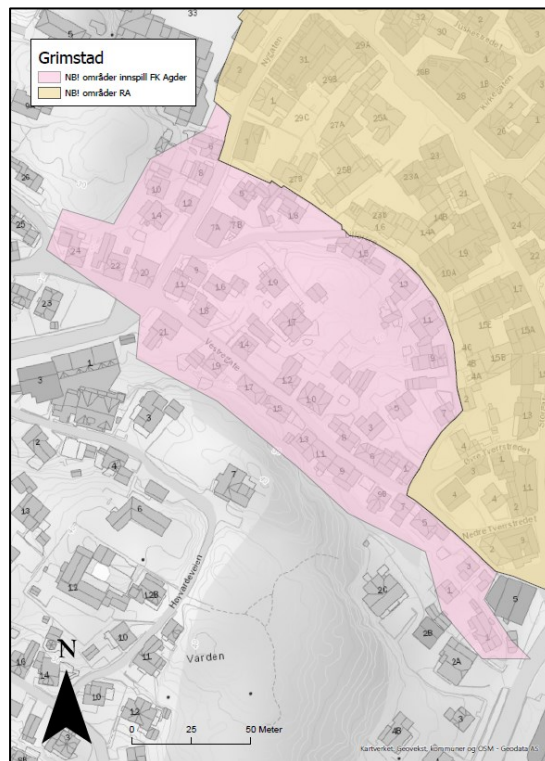
I beskrivelsen omtales deler av bebyggelsen på Biodden som små skipperhus og bygningstypen kalles Grimstadstilen. Det er ikke skipperhus, men bolighus og Grimstadstilen eksisterer ikke som et eget begrep innen fagterminologien.

Justering av grense – beskrivelse.

Det aller meste av Grimstads historiske sentrumsbebyggelse inngår i det opprinnelige NB!-registeret. Fylkeskommunen foreslår at området utvides noe mot øst slik at bebyggelsen på begge sider av Vestregate og Nygata, eiendommene på østsiden av Lillerore, samt det lille «restarealet» mellom Lillerore og Nygata, innlemmes i registeret.

Begrunnelse.

Det foreslåtte området har historiske kvaliteter på lik linje med den øvrige trehusbebyggelsen i sentrum. Området preges av en selvgrodd struktur med smale og intime gateløp i et småkupert landskap. Husene har funnet sin plass mellom bratte knauser og et gateløp som i stor grad følger naturlig terreng. Enkelte hus bærer preg av uheldige endringer, men området som helhet har stor opplevelsesverdi. Flere av husene er oppført før 1850. Området utgjør en naturlig del av det historiske bygningsmiljøet.

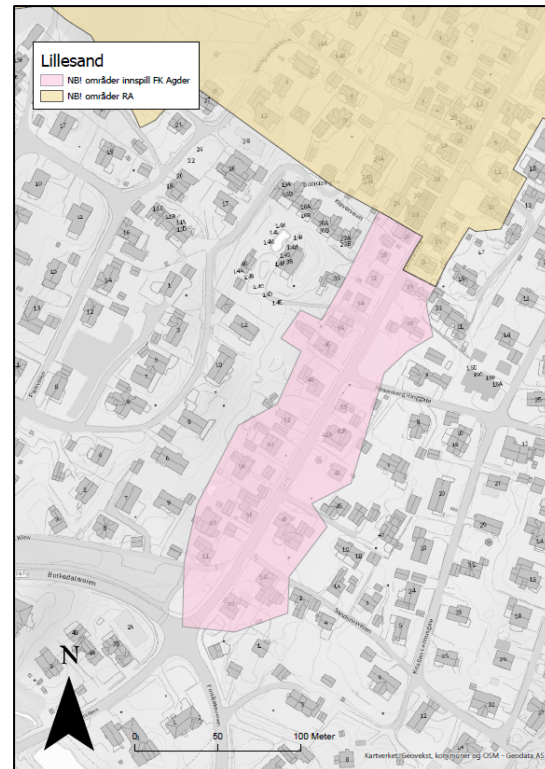
Lillesand:

Justering av grense – beskrivelse.

Fylkeskommunen har ingen andre merknader til nåværende områdeavgrensning enn at også den vestre delen av Sandsmyra bør inngå i det endelige planforslaget. Utvidelsen bør legges helt bort til krysset Borkedalsveien/Fossbekkveien/Luntevikveien. Det utvidete området bør omfatte eiendommene på begge sider av gata.

Begrunnelse.

Bebyggelsen og gatestrukturen i den foreslåtte utvidelsen mot vest har samme preg og i stor grad de samme kvalitetene som bebyggelsen i den delen av Sandsmyra som i dag omfattes av NB!-registeret. En kvalitet for området er små hvitmalt trehus med tilhørende hager og stakittgjerdar mot gata. En utfordring for området er å sikre at de åpne arealene mellom husene ikke blir tettet igjen med garasjer, tilbygg og nybygg., slik at dette ikke ødelegger miljøet. For å sikre en helhetlig utvikling og en ensartet holdning til de historiske vurderer vi det som svært viktig at hele Sandsmyra inngår i registeret.

Kristiansand:

Forslag til rettelser:

- Havnene er betegnet som Vesterhavn og Austerhavna mm i beskrivelsene, men riktig betegnelse er Vestre havn og Østre havn
- Det heter under Kulturmiljønivå at Gater og smug ikke skal osv. Smug er ikke en del av byens gatenett, og bør tas ut

Solbygg:

Fylkeskommunen støtter den foreslåtte innskrenkingen av området.

Posebyen og Murbyen:

Fylkeskommunen har ingen merknader.

Kvadraturen:

Justering av grense – beskrivelse.

Fylkeskommunen mener at kvadraturens byplan, der som bekjent består av 54 kvartaler, skal omfatte alle kvartaler. Kvartal 6 og del av kvartal 12 helt nord i Kvadraturen er ikke tatt med i området. Dette kan skyldes at det her er kun nyere bebyggelse.

Begrunnelse.

Helheten i kvartalsstrukturen er av stor betydning for verneverdien til Kvadraturen. Fylkeskommunen oppfatter det som logisk, at hele byplanen med alle de 54 kvartalene er med i NB!-området.

Mandal:

Fylkeskommunen støtter de planlagte utvidelsene. Bygningstiljøet som omfattes av utvidelsen består av svært mye eldre bebyggelse, hovedsakelig i empire.

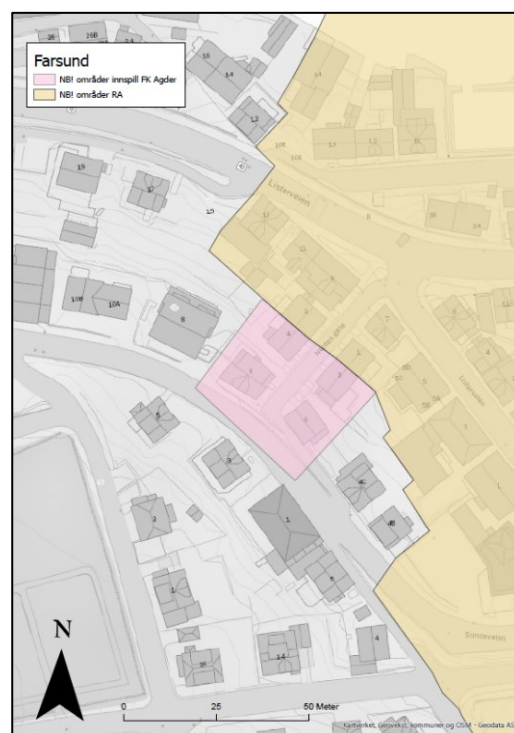
Farsund:

Justering av grense – beskrivelse.

Fylkeskommunen mener at Hejdes gate i nordvest i NB! – området og Sundeveien 6 skal inn i NB! - registeret. Hejdes gate er en såkalt trappegate, som er karakteristisk for den bratte Farsund by,

Begrunnelse.

Det er trapper på begge sider av gatene, og bygningene langs gaten er oppført rett etter bybrann, se kart fra 1904. NB! – området inkludere ikke hele gaten. Grensen bør justeres slik at gaten og hjørnebygningene øverst; Hejdes gate 6 og Sundeveien 6, tas med i området.

Flekkefjord:

Forslag til rettelser

I beskrivelsen nevnes kun Hollenderbyen. Dette navnet brukes normalt på deler av NB! - området som ligger nord for Brogaten. Nedrebyen nevnes ikke i beskrivelsen, og det sies lite om hva som er karakteristisk for byen. NB! - området, og særlig den søndre delen, er preget av bebyggelse med stort tidsspenn og variert stiluttrykk, fra 1700- talls trebygninger til betongbygninger i funksjonalistisk stil. I Hollenderbyen er derimot bebyggelsen mer homogen i empire, med innslag av sveitserstil. Byen har en organisk struktur, men med kvartaler. I Nedrebyen er kvartalene åpnere enn i Hollenderbyen. I senere plan- og byggesaker er hensynet til den tradisjonelle kvartalsstrukturen og bebyggelse fra 1900-tallet utfordret, og disse karakteriske trekkene ved byen kan med fordel nevnes eksplisitt. Av særtrekk kan bl.a. nevnes de mange trappebenkene og rikt utsmykkede hjørnetårn. Flekkefjord ligger i overgangen mellom Vestlandet og Sørlandet. I arkitekturen viser dette seg bl.a. i en rekke skifertak, som er sjeldne i byene lenger øst, med unntak av Farsund.

Justering av grense – beskrivelse.

Fylkeskommunen mener at området kalt Trellebakken også bør innlemmes i NB! - området.

Begrunnelse

Trellebakken er et område som består hovedsakelig av bebyggelse fra siste del av 1800- tallet og begynnelsen av 1900- tallet. Her finnes godt bevart bebyggelse i sveitserstil, jugend og ny- klassisisme. Trellebakken ligger høyere i landskapet enn dagens NB! - område, og tiltak her vil kunne gi store negative følger for opplevelsen av området.

Videre arbeid med andre nasjonale registre

Riksantikvaren opplyser at det senere vil bli satt i gang et arbeid med nytt register NB!+ - Supplement. Dette skal ta med kulturmiljøer av nasjonal verdi som ikke dekkes av dagens oversikter i NB! og KULA. I den forbindelse vil vi spille inn at man i dette arbeidet bør vurdere bynære områder som har vært og er viktige for den historiske bykjernen, men ikke nødvendigvis ligger i umiddelbar nærhet. Eksempler på dette er Ravnedalen i Kristiansand og Malmø i Mandal. Begge er områder som er viktige og integrerte kulturmiljø i byenes historie. Vi mener det i arbeidet med NB+ er viktig å se på denne typer sammenhenger. Vi vil komme tilbake med eventuelt flere innspill når den nye NB!+-registreringen blir igangsatt.

Med hilsen

Yvonne Fernmar Willumsen
avdelingsleder
Kulturminnevern og kulturturisme

Frank Allan Juhl
rådgiver
Kulturminnevern og kulturturisme

Brevet er godkjent elektronisk.

Vedlegg: Kart med forslag til utvidelse.